

*Даний матеріал наводиться в демонстративних цілях.
Через це файл не відображає повний обсяг роботи. Для
отримання цілісної інформації по цій чи іншій роботі
звертайтеся до менеджерів сайту kursach.in.ua*

ТИТУЛКА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ТА САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	4
1.1 Аналіз проблематики розвитку студента як майбутнього фахівця	4
1.3 Теоретичний аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи	15
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У САМОРОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННІ	20
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
Додаток А	30
Додаток Б	32

ВСТУП

Актуальність дослідження виховання та самовиховання як чинників життєтворчості зумовлена потребами утвердження людини як особистості у складних і суперечливих економічних, політичних і соціокультурних реаліях XXI століття.

Мета роботи полягає у аналізі та дослідженні особистості у її власному саморозвитку та самовихованні.

Об'єктом дослідження є особистість(людина).

Предметом роботи являється сукупність різних якостей людини, можливостей у соціумі у її саморозвитку та самовихованні.

Гіпотеза дослідження: саморозвиток допоможе людині швидше знайти своє справжнє і достойне місце в житті, якщо проявляти активність.

Завдання до мети:

1. дослідити необхідні якості особистості для ефективного розвитку
2. проаналізувати особливості студентів як особистостей;
3. продемонструвати основні засади саморозвитку та самовиховання;

Методи дослідження: абстрактно-логічний, метод аналогій та порівнянь, фактичний аналіз, , аналізу та синтезу, монографічний, обробка літературних джерел.

Теоретична значущість дослідження для педагогічних наук в майбутньому може слугувати як якісним джерелом, на яке можна опиратися як на аргумент у своїх позиціях.

Практичне значення дослідження для педагогічних наук полягає в покращенні педагогічного виховання та покращення молодого шару української спільноти як запоруку гарного майбутнього держави і зокрема для виховання нових педагогів.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ З ПРОБЛЕМИ САМОРОЗВИТКУ ТА САМОВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Аналіз проблематики розвитку студента як майбутнього фахівця

Згідно з концепцією національного виховання, соціалізація включає засвоєння індивідом соціального досвіду, цінностей, норм, установок, властивих суспільству, що сприяє його входженню в систему соціальних зв'язків і набуттю соціального досвіду. Досягаючи у процесі соціалізації певного розвитку, набуваючи досвід особистість починає усвідомлювати свій соціальний статус, визначає життєві цілі та ідеали, починає шукати засоби для їх реалізації та досягнення, тобто самовизначається та самостверджується.

Ці тези здавалося б вже дуже зрозумілі та звичні, але існуюча освітня практика тільки-тільки починає усвідомлювати необхідність нового підходу до дитини, який отримав назву «педагогіка життєтворчості». В даний час педагогічна наука підійшла впритул до необхідності наукового осмислення перспектив цього педагогічного напрямку. І хоча на сьогоднішній день є багато напрацювань з цього приводу, проте цілісної, системної та методологічно проробленою теорії, здатної дати відповіді на численні запитання батьків і педагогів, поки не створено.

В останні роки з'явилась низка праць, де ті чи інші питання проблеми життєтворчості особистості, отримують більш-менш обґрунтовану інтерпретацію. Ми маємо на увазі роботи таких зарубіжних дослідників, як Х. Арндт, Р. Арон, З. Бжезинський, Д. Белл, М. Бердяєв, Ю. Габермас, В. Дільтей, Е. Кассіер, К. Леві-Строс, П. Рікер, А. Тойнбі, О. Тоффлер, Л. Лефевр, Ф. Фукуяма, М. Хайдеггер, С. Хантингтон, О. Шпенглер, К. Ясперс та ін. дослідники.

До цієї теми звертались також такі відомі українські та російські дослідники, як В. Андрущенко, О. Астаф'єва, Л. Бевзенко, І. Бичко, В. Бех, І.

Бех, В. Буданов, П. Гайденко, В. Горський, Б. Григорьян, І. Ермаков, І. Ершова-Бабенко, Л. Киященко, О. Князева, В. Конев, В. Кремень, Л. Макешина, С. Максименко, В. Моїсеєв, А. Огурцов, В. Пазенок, А. Панарін, М. Попович, І. Предборська, М. Розов, Т. Розова, Я. Свірський, Л. Сохань, В. Степін, Є. Сулима, А. Толстоухов, В. Шинкарук, О. Яценко, В. Ярошовець, та багато інших.

Суб'єктність і саморозвиток особистості як суб'єкта в науковій літературі виступають як предмет філософського осмислення (М. Бердяєв, В. Вернадський, М. Каган та ін); психологічного вивчення (Б. Ананьєв, А. Брушлінській, Л. Виготський, І. Зімня, С. Рубінштейн, В. Слободчиков та ін), педагогічного аналізу (З. Горбенко, В. Серіков, В. Сластенін та ін.). У працях вказаних авторів зв'язок зазначених питань із педагогікою життєтворчості, як у теоретичному, так і у практичному значенні, поки ще висвітлені досить слабо. Тому ця робота має за мету теоретичне обґрунтування необхідності переходу від виховання до самовиховання задля становлення суб'єктності особистості дитини та початку її життєтворчості.

«Життєтворчість – особлива, вища форма виявлення творчої природи людини. Вона сприяє самостійному вибору особистістю стратегії життя, розробці життєвих планів і програм, вибору та використанню засобів, необхідних для реалізації індивідуального життєвого проекту. Кожна дитина – проект світу. І несе вона в собі особливу місію» [7, с. 5]. У цих глибоких за змістом словах закладено суть педагогіки життєтворчості, яка спрямована в ХХІ ст., коли перед людством постає завдання – створити собі нову сутність, оскільки бути людиною – означає стати нею, і це – нескінченний процес самотворення.

Проектуючи творчо своє життя, розробляючи і здійснюючи індивідуальний життєвий сценарій, особистість опановує не лише необхідні знання, але й компетентність, зрештою, може, найвище мистецтво – мистецтво жити.

При такому розумінні глибокого сенсу становлення нової особистості формується нова педагогіка – педагогіка життєтворчості, у центрі якої – дитина з її радощами і болями, злетами і драмами, інтересами, потребами, мріями і планами на майбутнє, з її напруженим екзистенційним духовним світом. Педагогіка життєтворчості – це педагогіка, спрямована на плекання дитини як суб'єкта життя, надання допомоги їй у визначенні життєвої стратегії та побудові життєвої траєкторії, пошуках смислу життя, його повноти й культури, пізнанні життя як результату життєздійснення.

У вітчизняній педагогічній науці традиційно віддавалась перевага нормативній системі цінностей у вихованні особистості. Активність, здатність індивіда до самостійного акту вибору хоча й визнавались, проте реальний процес виховання було зорієнтовано не на особистість, що самовизначається, а на особистість, котра «добре керується».

Сучасні дослідження виокремлюють два аспекти процесу соціалізації: адаптацію до соціуму і самовизначення в соціумі. Останнє означає активну позицію, оцінку оточуючого, відбір впливів, що пропонуються обставинами, прийняття їх або опір їм.

Людина як суб'єкт процесу соціалізації не є пасивною істотою. Вона первісно несе в собі імпульси самореалізації, саморуху. Змінюючись і збагачуючись, ця життєва потенція несе в собі потребу і здатність до життєвого самовизначення і самореалізації на основі дії механізмів свободи вибору й свободи дії. Людина на своєму життєвому шляху, детермінованому попереднім соціальним досвідом, є розпорядником власних соціальних та індивідуально-особистісних можливостей, використовуючи які, вона створює свою модель життя, свою неповторну долю.

Отже, виховання як цілеспрямований процес організації оволодіння соціальним досвідом є складовою процесу соціалізації. Слід зазначити також, що виховання є необхідною складовою, оскільки в процесі соціалізації дитини неодмінно виникають явища та ситуації, що потребують певного узгодженого соціального впливу і реальної педагогічної дії, конкретного педагогічного

інструментування. У зв'язку з цим, актуальним стає дослідження механізмів становлення соціального досвіду індивіда.

Для педагогічної діяльності в цьому зв'язку важливим є змістове визначення «актуальної культури» та методів її засвоєння. Слід звернути увагу на те, що в своїй діяльності індивід перебуває в ситуації вибору можливостей. Життя завжди вимагає від людини прийняття рішень в обставинах, коли вона неповно обізнана з ситуацією, в якій діє. У своїй діяльності вона має спиратися не тільки на ті передумови, які вже є у складі її діяльності, але й на інші духовні регулятори, які існують в ній віртуально. Йдеться про те, що в діяльності індивіда формується його індивідуальний досвід, який зумовлює вибір предмета та способу діяльності. З цього погляду, соціалізація індивіда є не тільки процесом засвоєння соціального досвіду, але й формування досвіду індивідуального. Саме на цю обставину слід звернути особливу увагу, бо на неї мало зважають – частіше акцент робиться на змінах в предметах діяльності і недостатньо підкреслюється, які зміни відбуваються в самому діючому суб'єкті під час його діяльності.

З огляду на індивіда як діючого, активного суб'єкта, який творить самого себе, впливає, що практична участь у творчій діяльності є необхідною умовою формування особистісних якостей. Крім того, з цього виходить, що не тільки суспільство, так би мовити – обставини, але й сам індивід несе значну частку відповідальності за формування своєї особистості. Цей принцип вимагає виховання у підростаючого покоління відповідальності за розвиток своїх особистісних властивостей [6, с. 79-82].

Щоб життя людини розгорталось як творчий процес, у її свідомості під дією вказаних факторів і на основі сформованого життєвого досвіду має сформуватися модель активного ставлення до свого життя як акту життєтворчості.

Кожен індивід у процесі соціалізації, зазначає В. Кайгер, перебуває на позиції суб'єктності: усвідомлює себе серед інших людей, свої зв'язки з ними і досвід спілкування, приймає соціальні цінності і відбирає життєві смисли,

встановлює зв'язки з культурним простором, етносом. У цій ситуації самовизначення індивід виявляє життєтворчість, у якій формується соціальний досвід особистості як передумова та результат її соціалізації. З цього випливає, що формування життєвого досвіду особистості відбувається не тільки в результаті зовнішньо регламентованих соціалізуючих впливів, але й у результаті суб'єктивного вибору, детермінованого внутрішніми особливостями особистості. Людина «пропускає» через себе різні форми буття. Усвідомлення власної значимості, пережита життєва ситуація, вчинок-вибір інколи виявляються значно значимішими для соціального досвіду людини, ніж вплив офіційних норм [8, с. 118-120].

У формуванні такої складної і тонкої системи, як соціальний досвід людини, важливим є не сила зовнішнього впливу сама по собі, а відповідна самоорганізація і самовизначення особистості в цьому зовнішньому впливові. Система виховання як педагогічна організація процесу оволодіння особистістю соціальним досвідом повинна виходити з усвідомлення багатокомпонентності цієї системи досвіду, змінності всіх її складових, домінуванні в ній такого компонента, як самовизначення особистості.

Так, Н. Богданова визначає культуру життєтворчості особистості «як процес її самореалізації і самоутвердження на основі гуманістичного ідеалу й у відповідності з культурними завоюваннями людства», а також виокремлює його структуру:

- 1) формування власної проєкції особистості у майбутньому;
- 2) усвідомлення особистістю співвідношення цієї проєкції з суспільним ідеалом і культурою, формування самосвідомості особистості;
- 3) становлення на цій основі таких елементів структури, як світогляд і система ціннісних орієнтацій;
- 4) діяльність (самотворчість) особистості;
- 5) самооцінка особистості [4, с. 43].

Цей процес формування культури життєтворчості особистості стає можливим тільки завдяки самовихованню.

Процеси виховання та самовиховання тісно пов'язані між собою, є єдиним шляхом формування особистості. Проте, чим вище оцінка людиною своїх якостей, чим реалістичніше ставлення до своєї особистості, тим краще виховання переходить в самовиховання. Головним мотивом до самовиховання є пізнання людиною протиріч між власними інтересами, потребами, цілями та рівнем розвитку особистісних, що не сприяють їх задоволенню. Людина, крім підпорядкування зовнішнім вимогам, починає свідомо підходити до своїх дій, давати їм якісну характеристику, враховуючи свої можливості. Чим вищий рівень свідомого ставлення людини до вдосконалення власної поведінки, тим помітнішою є роль самовиховання у формуванні особистості.

Тобто самовиховання – це якісно новий рівень розвитку особистості. На думку Л. Ази, самовиховання – це суб'єктивний компонент, що припускає оцінку, осмислення людиною різних зовнішніх впливів, що визначають її життєві цілі, мотиви діяльності тощо [1, с. 56]. Самовиховання пов'язане з активністю та прагненням людини до мети.

Розумінню суті поняття «самовиховання» сприяє аналіз праць А. Арета, В. Гмурмана, С. Карпенчук, Г. Костюка, Л. Рувінського, Г. Селевка, М. Тайчинова, Л. Шаєвої та ін.

За даними А. Арета і Л. Рувінського, термін «самовиховання» закріпився в середині XIX ст. і означав здатність особистості до боротьби зі своїми інстинктами, вироблення самовладання та формування власного характеру. Учені (А. Арет, В. Галузинський, В. Гмурман, С. Карпенчук, О. Ковальов, Г. Костюк, О. Кочетов, Н. Масленнікова, Л. Рувінський, Г. Селевко) тлумачать самовиховання як систематичний саморозвиток, самовдосконалення, формування власної особистості і її зміни у випадку, коли індивід, пізнаючи себе, залишається невдоволений деякими своїми характеристиками і прагне стати кращим. Учені (О. Ковальов, О. Кочетов, Н. Кравчун) зазначають, що самовиховання є результатом і умовою правильно організованого виховання.

За даними Л. Рувінського та Л. Шаєвої, характерною особливістю самовиховання є різноманітність форм його прояву. Самовиховання при

цьому може бути не тільки систематичним і планомірним. Найчастіше його характеризують як епізодичний процес, який, не плануючи змін особистості в цілому, передбачає формування в індивіда певної якості. Саме такий характер діяльності в роботі над удосконаленням одних і виправленням інших якостей особистості зумовлюється зовнішніми умовами життя і особливостями провідної діяльності людини. Систематичність роботи над собою залежить від особливостей внутрішнього світу індивіда, специфіки його завдань [11].

А.Я. Арет під поняттям самовиховання розуміє розвиток людиною або колективом своїх позитивних якостей та викорінення негативних. Вчений також висуває думку, що ідеали людини зумовлюють мету самовиховання, але виховний процес, вносячи свої корективи, здатний змінювати його зміст і спрямованість [2].

Самовиховання, характеризуючи певний етап у відношеннях суспільства і особистості, саме формується в процесі розвитку цих відносин, у ході зміни позиції особистості при її взаємодії із зовнішнім світом, у процесі розвитку самосвідомості. Під розвитком самовиховання ми будемо розуміти появу в ньому якісних зрушень, становлення і зміну рівнів розвитку самовиховання.

Зачатки самовиховання можна виявити вже в процесі безпосереднього пристосування дитини до зовнішніх вимог, в самовиправленні вчинків, що характеризується прагненням дитини змінити конкретні форми своєї поведінки, але не якості особистості. Дитина, вирішуючи виправитися, не має ще на увазі необхідність зміни власних властивостей, а має на увазі лише здійснення визначених вчинків або відмови від них: не ображати товаришів, не розмовляти на уроках, готувати домашнє завдання, займатися працею з самообслуговування тощо. Вона ще не встановлює зв'язку між поведінкою і своїми достоїнствами чи недоліками, не усвідомлює своїх якостей. Однак, хоча такий зв'язок ще не встановлюється, дитина завдяки оцінці дорослих знає, за які вчинки її називають «гарною», схвалюють, а за які - засуджують. Тому, виправляючи свою поведінку, щоб стати «гарною», вона, по суті, є

спонукаємою неусвідомленим бажанням змінити себе, що вносить до самовиправлення вчинків зачатки самовиховання.

Зароджуючись в самовиправленні вчинків, явище самовиховання визріває у міру встановлення зв'язків між вчинками і якостями людини, усвідомлення нею своєї особистості. Шлях встановлення цих зв'язків лежить через якісну характеристику дітьми своїх вчинків до усвідомлення своєї особистості і своїх якостей як причин цих вчинків.

Достатні умови для виділення дитиною якостей своєї особистості з єдності з вчинками, для їх усвідомлення як причин своїх досягнень чи невдач, для самовиховання створюються лише в підлітковому віці. Для підлітків стає характерним, за спостереженнями Д.Ельконіна і Т.Драгунової, прагнення до самостійності, прагнення захистити деякі сфери свого життя від втручання дорослих. З переходом у підлітковий вік самостійність із засобу досягнення приватних цілей стає сенсоутворюючим мотивом діяльності, починає визначати позицію підлітка у взаємодії з навколишнім світом. Тепер вже підліток нерідко здійснює поступки тільки заради того, щоб підкреслити свою самостійність (дослідження В.Крутецкого, Н.Лукіна, Н.Левітова). Зміна позиції дитини у взаємодії з навколишнім світом, прагнення стати більш самостійною по відношенню до нього і в цьому плані протиставлення йому своїх можливостей, якостей особистості сприяють їх виділенню з суб'єктивної єдності із зовнішнім світом [11].

Підліток, усвідомлюючи свої якості, виявляє значне поле діяльності для здійснення позиції максималізму самостійності. Він починає відкидати роль пасивного об'єкта виховання, якого «ліплять» інші, і прагне стати суб'єктом свого виховання. А що означає «бути суб'єктом свого виховання?».

Бабич О.М. розглядає суб'єктність як основу особистості, як інтегральну здатність людини вибудовувати життя відповідно з власними цілями і цінностями. Суб'єктність проявляється в активній творчій позиції людини при вирішенні життєвих завдань, у здатності до саморегуляції і саморефлексії власної діяльності [3].

Під суб'єктністю ми розуміємо інтегральну якість особистості, що виявляється в ціннісно-смысловий самоорганізації дій і усвідомленої саморегуляції, що призводить до зміни себе і навколишньої дійсності за допомогою активно-перетворюючої діяльності.

Говорячи про суб'єктність особистості, ми повинні визначити, коли відбувається формування та розвиток суб'єктності, і які умови, необхідні для її становлення.

Вчені В.Давидов, В.Слободчиков розглядають розвиток суб'єктності в онтогенезі, в ході якого відбувається нарощування суб'єктності та подолання об'єктності [14]. С. Рубінштейн та А. Брушлінській визначали суб'єктність - як системну цілісність усіх найскладніших і суперечливих якостей людини, яка формується в ході історичного та індивідуального розвитку. Індивід не народжується, а стає суб'єктом у процесі спілкування, діяльності та інших видів своєї активності [10; 5]. Вищою формою суб'єктності є особистісне осмислення, що надається подіям і діям.

У роботах психологів містяться описи системи умов, необхідних для прояву суб'єктності людини. Так у роботах В. Петровського досліджуються феномени надситуативної активності як прояву суб'єктності, а суб'єктність висловлює якісну своєрідність людини як цілепокладаючої, вільної, відповідальної і такою, що розвивається, істоти. У дослідженнях А. Асмолова, А. Леонтьєва суб'єктність представлена як одна з системних характеристик діяльності і розглядається через структуру мотивації: потреби, мотиви, цілі, установки, емоції. С. Рубінштейн у діяльності бачив умову формування та розвитку суб'єкта. Таким чином, практична діяльність людини є умовою формування та розвитку суб'єктності [9].

Важливою умовою, що забезпечує розвиток суб'єктності особистості, є побудова суб'єкт-суб'єктних відносин між учасниками освітнього процесу. Встановлено, що суб'єкт-суб'єктні відносини в навчанні сприяють актуалізації учня, розкриттю його нових можливостей, здібностей і функцій. На нашу думку, процес розвитку суб'єктності школяра повинен здійснюватися

в рамках таких відносин. При цьому ступінь розвиненості власної суб'єктності учня, є найважливішою умовою конструктивної суб'єктсуб'єктної взаємодії.

Таким чином, суб'єктність як складна характеристика людини виражається самостійністю, активністю, здібностями до самоаналізу та саморегуляції, умінням перетворювати себе і дійсність. В результаті правильно організованого процесу виховання в дитини з'являється здатність до самовиховання та відбувається розвиток суб'єктності, яка у свою чергу стає основою життєтворчості особистості.

Мабуть, саме акцент на розвиток суб'єктності дитини і може стати тією провідною ідеєю, яка може об'єднати потреби суспільства і самої особистості, що виходить на новий рівень своєї життєдіяльності.

Нагадаємо, що «суб'єкт» має три базові характеристики – свобода, унікальність, активність. Але батьки повинні не просто позначати і берегти унікальність дитини, стимулювати її активність і надавати свободу дій, але робити це в системі, збалансованої інтересами іншого, – щоб свобода не перетворилася на безвідповідальність, унікальність – в ізоляцію, а активність – в агресивне порушення чужих кордонів.

Розвиток суб'єктності дитини – це перш за все само-розвиток, само-відмежування, само-регуляція, само-пізнання. Тобто, основні зусилля дитини (у контексті цієї ідеї) необхідно направити на само-творіння себе, зробити її креативним автором свого власного життя, використовуючи ту ситуацію і ті ресурси, в яких вона знаходиться в кожен момент свого буття. А завдання батьків і педагогів – допомогти їй в цьому процесі дбайливими і ненасильницькими способами.

Таким чином, визначення кожної особистості як суб'єкта життєтворчості в процесі цілеспрямованого, організованого виховання та самовиховання означає, що через власну активну діяльність людина може самореалізуватись, самоактуалізуватись, самовизначитись. За цією моделлю виховання та самовиховання виходять за межі традиційного виховання і взаємодіють з такими чинниками як соціальне середовище, культура, освіта.

Виховання та самовиховання як чинники життєтворчості невіддільні від освіти. Саме освіта відіграє значну роль у підготовці людини до праці, й до життя взагалі, освіта є механізмом навчання та виховання індивідів. Визначення ролі освіти у формування мистецтва жити має розглядатися і у взаємозв'язку із соціальним середовищем та культурою суспільства.

Соціальне середовище формує освітній простір. У сучасній літературі освітній простір визначається як сукупність матеріальних, духовних і емоційно-психологічних умов, у яких проходить навчально-виховний процес, і факторів, що сприяють або перешкоджають його ефективності [13, с. 114]. Зрозуміло, що освітній простір є ще й засобом не тільки формування відносин у процесі набуття знань, а й виховання, формування культури особистості. Освітній простір – це підсистема соціокультурного середовища, сукупність історично сформованих факторів, обставин, ситуацій, тобто цілісність спеціально організованих педагогічних умов розвитку особистості.

Виховання – важлива частина освітнього процесу, що має істотну специфіку. Освіта традиційно розглядається як цілеспрямований процес виховання і навчання особистості в інтересах суспільства і держави [12, с. 3-10]. Причому навчання в цьому визначенні не випадково постає на другому місці, тому то якість освіти багато в чому визначається саме якістю виховання. З іншого боку, в культурному та соціальному контексті освіта виступає як механізм соціалізації особистості.

Необхідною вимогою до нового образу людини як еталона освітньої продукції, зазначають дослідники, є духовна орієнтація в її розвитку. Освічена людина – це людина культури, вихована, здатна зберігати і зміцнювати культурний потенціал. Освічена людина – не просто фахівець, а саме людина, підготовлена до випробувань, зміни образу життя, до життєтворчості [13, с. 115]. Процес навчання все більше ґрунтується на соціокультурних засадах, тобто на соціальних та культурних знаннях, які визначають відношення між людьми, людиною та світом.

1.2 Теоретичний аналіз проблеми професійного саморозвитку майбутніх учителів початкової школи

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У САМОРОЗВИТКУ ТА ВИХОВАННІ

Метою дослідження є діагностика рівня готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку.

Для діагностики рівня готовності майбутніх педагогів до професійного саморозвитку нами використовувалися такі методи: «Тест на визначення рівня комунікабельності» (В. Ряховського); тест «Наскільки Ви організовані?» (Л. Мацко, М. Прищак, Т. Первушина);

Для діагностики показників емоційно-вольового компонента готовності до професійного саморозвитку майбутніх педагогів використовувався метод тест «Наскільки Ви організовані?» (Л. Мацко, М. Прищак, Т. Первушина)(див. Додаток Б).

Отже, шановним студентам однієї із груп було запропоновано пройти ці два тести, для виявлення результату і оцінки рівня саморозвитку по певним критеріям.

«Тест на визначення рівня комунікабельності» (В. Ряховського) (див. Додаток А) використовувався для діагностики рівня комунікативних умінь майбутніх педагогів. Щоб визначити коефіцієнт комунікабельності, студентам потрібно було відповісти на 16 питань («так», «ні», «інколи»). Максимальна кількість балів – 32-30 – свідчить про критичний рівень комунікабельності; про пасивний – 29-25 балів; про базовий – 24-17 балів; оптимальний – 16-9 балів; креативний – 8-4 і менше.

У групі було присутні 10 студентів, які ласкаво погодилися пройти тест, чим значно допомогли з дослідженням.

Таблиця 2.1 Проходження тесту на визначення рівню комунікабельності студентами

Прізвище	Відповіді															
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Бондар	Іноді	Так	Ні	Ні	Іноді	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Ні	Іноді	Іноді	Ні	Ні
Кінах	Іноді	Так	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Іноді	Так	Іноді	Ні	Ні	Ні
Набільський	Іноді	Ні	Ні	Ні	Іноді	Ні	Так	Ні	Ні	Ні	Так	Іноді	Так	Іноді	Ні	Ні
Смолярова	Ні	Іноді	Так	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Іноді	Ні	Так	Ні	Так	Ні	Іноді	Ні
Хараїм	Ні	Так	Іноді	Ні	Ні	Ні	Ні	Так	Так	Ні	Іноді	Так	Іноді	Так	Ні	Ні
Шумейко	Так	Так	Так	Ні	Так	Ні	Іноді	Іноді	Іноді	Ні	Ні	Ні	Іноді	Іноді	Ні	Іноді
Крилова	Ні	Ні	Іноді	Іноді	Ні	Іноді	Так	Ні	Іноді	Ні	Іноді	Іноді	Ні	Ні	Іноді	Ні
Рабинович	Так	Так	Так	Іноді	Іноді	Так	Ні	Іноді	Так	Іноді	Іноді	Так	Ні	Так	Іноді	Так
Угляй	Іноді	Так	Іноді	Нет	Так	Нет	Так	Так	Нет	Нет	Так	Нет	Іноді	Нет	Нет	Нет
Тимченко	Так	Так	Так	Так	Так	Ні	Так	Так	Так	Ні	Ні	Ні	Іноді	Іноді	Ні	Іноді

Після проходження тесту на визначення рівню комунікабельності ми перерахували відповіді на тест кожного студенту, згідно методики тесту.

Таблиця 2.2 Результати проходження тесту

Прізвище	Результат
Бондар	15
Кінах	18
Набільський	15
Смолярова	18
Хараїм	18
Шумейко	14
Крилова	10
Рабинович	18
Угляр	18
Тимченко	21

Підрахунок показав, що 10% групи(тобто 1 людина) певною мірою комунікабельна й у незнайомих обставинах почуває себе цілком упевнено, а всі інші(90%) мають нормальну комунікабельність.

Отже, цей тест показав, що у майбутніх педагогів цілком нормальний рівень комунікабельності у групі.

Після завершення тесту №1 група перейшла до виконання тесту №2, тобто до тесту на визначення рівню організованості студентів. В тесті(див. Додаток Б) потрібно надати свої варіанти відповідей на 13 запитань.

Усі організовані люди завжди дуже надійні, результативні, точні та уважні. Організована людина робить втричі більше, ніж неорганізована, і проживає нібито три життя.

Неорганізована людина йде на повіді у часу і справ; організована, навпаки, вміє ними управляти, про що свідчать і стиль, і результати роботи. Організована людина – це величезна сила.

Поданий тест є не лише перевіркою особистої організованості, а й засобом, який зможе спонукати до розуміння секретів самоорганізації, набуття організаційних навичок і звичок.

Таблиця 2.3 Проходження тесту на визначення рівню організованості студентами

Прізвище	Відповіді												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Бондар	А	В	А	Г	В	Г	Г	А	А	А	В	В	Б
Кінах	Г	В	Б	Г	В	Г	А	Б	А	Б	Б	А	В
Набільський	А	Б	Б	В	В	Б	Б	Б	В	В	А	А	Б
Смолярова	Б	В	А	Б	А	В	Б	Б	В	Г	В	В	А
Харайм	В	Г	А	В	В	Г	В	Б	А	В	Б	А	Б
Шумейко	А	Г	А	Б	Б	А	Г	Б	А	Б	Б	В	А
Крилова	Г	А	А	А	В	Б	Г	Б	А	Б	Б	В	В
Рабинович	Б	Г	А	В	В	А	А	А	Б	Б	В	А	Б
Угляр	А	Б	А	Б	В	А	В	Б	А	В	В	А	А
Тимченко	А	А	Б	В	Б	Г	В	Б	Б	Б	Б	А	В

Після кожного запитання вибирався лише один варіант відповіді. Відповідно до ключа, який вміщений наприкінці тесту, було знайдено кількісні оцінки вибраних варіантів відповідей. Надалі ми склали усі оцінки та одержаний добуток порівняли із оцінками результатів, які розташований після ключа до тесту.

Таблиця 2.4 Результати проходження тесту

Прізвище	Результат
Бондар	44
Кінах	43
Набільський	30
Смолярова	25
Хараїм	33
Шумейко	52
Крилова	41
Рабинович	15
Угляр	25
Тимченко	42

Отже, після визначення рівню організації студентів, стало зрозуміло, що в групі є як і занадто не організовані студенти, так і навпаки, але в цілому усій групі і особисто кожному потрібно рухатися далі в цьому напрямку розвитку.

Таким чином, можна зробити висновок про необхідність цілеспрямованого формування у студентів досліджуваної якості, оскільки рівень її розвитку є невисоким. Готовність до професійного саморозвитку не можна сформувати шляхом прямого педагогічного впливу, тому що ця здатність безпосередньо від викладача до студента не передається. Однак, педагог може створити умови, що сприяють формуванню досліджуваної якості у майбутніх учителів.

Перспективи подальших досліджень полягають у визначенні, теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов ефективної підготовки майбутніх педагогів до безперервного професійного саморозвитку.

ВИСНОВКИ

1. Перший розділ окреслює основні етапи розвитку наукової думки з проблематики. Стисло, критично висвітлюючи роботи дослідників, студент повинен викласти особисте ставлення до тієї чи іншої думки, назвати ті питання, які залишились невирішеними і, отже, визначити своє місце у вирішенні проблеми.

2. У другому розділі викладаються методика та результати власного експериментального дослідження. Зокрема, детально описуються зміст, форми та методи навчання і виховання, які розроблені та використовувались під час експерименту.

3. Вплив професійного самовиховання та саморозвитку на розвиток професійної культури майбутнього спеціаліста забезпечується за умови його спрямованості на розвиток таких професійно-особистих якостей, як психолого-професійна компетентність, культура спілкування і поведінки та ін. Організація професійного самовиховання в процесі навчання включає: професійну освіту; знайомство з теоретичними і практичними питаннями самовиховання; диференційовану допомогу студентам і стимулювання роботи над собою; навчання студентів засобам самовиховання.

4. Для сучасного студента характерне прагнення знайти і осмислити своє реальне місце в житті, інтерес до пізнання як зовнішнього, так і свого внутрішнього світу. Осмислення своїх реальних можливостей сприяє усвідомленню студентами - майбутніми спеціалістами особового сенсу самовиховання та саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахмедова А. М. Педагогические условия профессионального саморазвития личности будущего учителя : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Ахмедова Айшат Магомедовна. – Махачкала, 2007. – 169 с.
2. Борытко Н. М. Педагогика / Н. М. Борытко, И. А. Соловцова. – М. : Академия, 2007. – 492 с.
3. Гуч О. Э. Освоение исследовательской функции как фактор активизации профессионального саморазвития педагога : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика» / О. Э. Гуч. – Якутск, 2006. – 19 с.
4. Зимняя И. А. Педагогическая психология / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2003. – 384 с.
5. Климов Е. А. Психология профессионала / Е. А. Климов. – М. : Изд-во «Ин-т практ. психологии» ; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1996. – 400 с.
6. Князева Е. Н. Синергетика как средство интеграции естественнонаучного и гуманитарного образования / Е. Н. Князева, С. П. Курдюмов // Высш. образование в России. – 1994. – № 4. – С. 31 – 36.
7. Кузьмина Н. В. Методы системного педагогического исследования / Н. Кузьмина. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1980. – 172 с.
8. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Междунар. фонд «Знание», 1996. – 308 с.
9. Митина Л. М. Психология профессионального развития учителя / Л. М. Митина. – М. : Флинта, 1998. – 200 с.
10. Моргун В.Ф. Психологія особистості у педагогіці А. С. Макаренка / В. Моргун – Полтава, 2002.- 84 с.
11. Новый тлумачний словник української мови [уклад. В. Яременко, О. Сліпушко]. – К. : Аконті, 2000 – Т. 4. – 2000. – 941с.

12. Орлова И. В. Тренинг профессионального самопознания: теория, диагностика и практика педагогической рефлексии / И. В. Орлова – СПб.: Речь, 2006. -128 с.

13. Сергеев Н. К. Становление субъектности как цель непрерывного образования педагога / Н. К. Сергеев // Педагогические проблемы становления субъектности школьника, студента, педагога в системе непрерывного образования : сб. науч. и метод. тр. / под ред. Н. К. Сергеева, Н. М. Борытко. – Вып. 1. – Волгоград : Изд-во ВГИПКРО, 2001. – С. 42 – 46.

14. Слободчиков В. И. Психология развития человека / В. И. Слободчиков, Е. И. Исаев. – М. : ШколаПресс, 2000. – 416 с.

15. Хомич Л. О. Професійно-педагогічна підготовка вчителя початкових класів / Л. О. Хомич. – К. : Магістр-S, 1998. – 200 с.

16. Чудина Е. Е. Дидактические условия становления профессионально-личностного саморазвития будущего учителя на начальном этапе педагогической подготовки в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Чудина Елена Ефимовна. – Волгоград, 2002. – 131с.

17.Философский эциклопедический словарь / Ф.Ильичев,Н. Федосеев и др. – М., 1983. – 591 с.

18. Чобітько М. Г. Самовдосконалення студентів-майбутніх учителів – у процесі особистісно орієнтованої професійної підготовки / М. Г. Чобітько // Педагогіка і психологія. – 2004. – №1(42). – С. 57–69.

19. Цукерман Г. А. Психология саморазвития: задача для подростков и их педагогов / Г. А. Цукерман. – М. ; Рига : ПЦ «Эксперимент», 1995. – 239 с.

20.Фонарев А. Профессиональная деятельность как смысл жизни и акме профессионала / А. Р. Фонарев // Мир психологии. – 2001. – № 2. – С. 104 – 108.

Додаток А. Тест «Рівень комунікабельності» (Тест В. Ф. Ряховського)

Для визначення Вашого рівня комунікативності слід відповісти на запропоновані нижче запитання. Варіанти відповідей: «так», «ні», «іноді».

1. Вас чекає ординарна чи ділова зустріч. Чи вибиває Вас з колії її очікування?
2. Чи не відкладаєте Ви візиту до лікаря до останнього моменту?
3. Чи викликає у Вас ніяковість і невдоволення доручення виступити з доповіддю, повідомленням, інформацією на будь-якій нараді, зборах чи іншому подібному заході?
4. Вам пропонують поїхати у відрядження туди, де Ви ніколи не були. Чи докладете Ви максимум зусиль, щоб уникнути цього відрядження?
5. Чи любляете Ви ділитися своїми переживаннями з кимось?
6. Чи дратує Вас, якщо незнайома людина на вулиці звертається до Вас із проханням (показати дорогу, назвати час, відповісти на якесь запитання)?
7. Чи вірите Ви, що існує проблема батьків і дітей, що людям різних поколінь важко розуміти один одного?
8. Чи соромитеся Ви нагадати знайомому, що він забув Вам повернути невелику суму грошей, яку позичив кілька місяців тому?
9. У ресторані чи в їдальні Вам подали недоброякісну страву. Чи промовчите Ви, лише сердито відсунувши тарілку?
10. Залишившись наодинці з незнайомою людиною, Ви не вступите з нею в бесіду і відчуєте себе обтяженим(ою), якщо першою заговорить вона. Чи так це?
11. Чи жахаєтеся Ви будь-якої великої черги, хоч би де вона була (у магазині, бібліотеці, касі театру)? Віддасте перевагу відмові від свого наміру, чи станете у хвіст і будете знемагати в очікуванні?
12. Чи боїтеся Ви брати участь у будь-якій комісії з розгляду конфліктної ситуації?
13. У Вас є власні індивідуальні критерії оцінки творів художньої літератури, мистецтва, культури, і ні з чийми думками Ви не рахуєтеся. Чи так це?
14. Почувши будь-де в кулуарах висловлювання явно помилкової точки зору з відомого Вам питання, чи віддасте Ви перевагу мовчанню і не вступите в суперечку?
15. Чи викликає у Вас неприємне почуття будь-яке прохання допомогти розібратися в тому чи іншому службовому питанні або навчальній темі?
16. Вам краще викласти свою точку зору (міркування, оцінку) в письмовій формі, ніж в усній?

Обробка результатів

Підрахуйте суму набраних Вами балів. За кожне «так» – 2 бали, «ні» – 1 бал, «іноді» – 0. За класифікатором визначте, до якої категорії комунікабельних людей Ви належите.

30 – 32 бали – Ви явно не комунікабельні, і це Ваша біда, так як страждаєте від цього більше всього Ви самі. Але й близьким людям з Вами нелегко! На Вас не можна покластися у справі, яка потребує колективних зусиль. Прагніть бути більш комунікабельним, контролюйте себе.

25 – 29 бали – Ви замкнені, мовчазні, віддаєте перевагу самотності.

19 – 24 бали – Ви певною мірою комунікабельні й у незнайомих обставинах почуваете себе цілком упевнено.

14– 18 бали – нормальна комунікабельність.

9 – 13 бали – Ви досить комунікабельні (іноді навіть занадто).

4 – 8 бали – комунікабельність Ваша дуже висока; скрізь почуваете себе чудово; беретеся за будь-яку справу, хоча не завжди її можете довести до кінця.

3 бали – Ваша комунікабельність має хворобливий характер. Ви балакучі, багатослівні, втручаєтеся у справи, в яких зовсім не компетентні, запальні й образливі.

Зробіть висновок стосовно питань: який рівень комунікабельності слід мати інженеру-педагогу? Чи слід щось змінювати в собі? Визначте конкретно що і якими шляхами та внесіть це до програми саморозвитку комунікативних умінь.

Додаток Б. Тест «Наскільки Ви організовані?»

1. Чи маєте Ви найголовніші цілі у житті, яких Ви прагнете досягти?
  - А. У мене є такі цілі.
  - Б. Хіба можна мати якісь цілі, адже життя таке мінливе?
  - В. У мене є головні цілі, і я підпорядковую своє життя досягненню їх.
  - Г. Цілі у мене є, проте моя діяльність мало сприяє їх досягненню.
2. Чи складаєте Ви план роботи, справ на тиждень, використовуючи для цього тижневик, спецблокнот тощо?
  - А. Так.
  - Б. Ні.
  - В. Не можу сказати “так” чи “ні”, оскільки “тримаю” важливі справи у голові, а плани поточні – у голові чи на аркуші паперу.
  - Г. Намагався складати план, використовуючи для цього тижневик, але потім зрозумів, що це нічого не дасть.
  - Д. Складати плани – це гра в організованість.
3. Чи “картаєте” Ви себе за невиконання запланованого на тиждень, на день?
  - А. “Картаю” в тому разі, коли бачу свою провину, лінь і неповороткість.
  - Б. “Картаю”, незважаючи на жодні суб'єктивні чи об'єктивні причини.
  - В. Нині й так усі сварять один одного, навіщо ще “картати” самого себе?
  - Г. Дотримуюся такого принципу: що вдалося зробити сьогодні – добре, а що не вдалося – виконаю, можливо, наступного разу.
4. Як Ви ведете свою записну книжку, де Ви занотуєте номери телефонів ділових людей чи знайомих, родичів, приятелів тощо?
  - А. Я – хазяйка (хазяїн) своєї записної книжки, як хочу, так і веду записи телефонів, прізвищ, імен. Потрібний номер телефону я обов'язково знайду.
  - Б. Часто міняю записні книжки з номерами телефонів, оскільки нещадно їх “експлуатую”. Переписуючи телефони, намагаюся все зробити “згідно з

наукою”, однак при подальшому користуванні знову збиваюся на вільний запис.

В. Записи телефонів, прізвищ, імен веду “рукою настрою”. Вважаю, були б записані номер телефону, прізвище, ім'я, по батькові, а на якій сторінці записано, прямо чи криво, це не має особливого значення.

Г. Використовуючи узвичаєну систему, відповідно до алфавіту, записую прізвище, ім'я, по батькові, номер телефону, а якщо потрібно, то і додаткові відомості (адресу, місце роботи, посаду).

5. Вас оточують речі, що Ви ними часто користуєтесь. Якими є Ваші принципи розміщення речей?

А. Кожна річ лежить будь-де.

Б. Дотримуюсь принципу: кожній речі – своє місце.

В. Періодично впорядковую свої речі, предмети. Потім кладу їх де завгодно. Через деякий час знову наводжу лад і т. д.

Г. Вважаю, що це запитання не стосується самоорганізації.

6. Чи можете Ви наприкінці дня сказати: де, скільки та з яких причин Вам довелося марно витратити час?

А. Можу сказати про загублений час.

Б. Можу сказати лише про місце, де був марно витрачений час.

В. Якщо б загублений час перетворився на гроші, тоді я рахував би його.

Г. Не лише добре уявляю: де, скільки і чому було марно витрачено час, а й відшукую способи скорочення втрат у тих самих ситуаціях.

7. Які Ваші дії, коли на нараді, на зборах починають переливати з пустого у порожнє?

А. Пропоную зосередитись на сутності питання.

Б. На будь-якій нараді чи зборах буває і щось потрібне, і щось пусте. І нічого тут не вдієш – доводиться слухати.

В. Занурююся у “небуття”.

Г. Починаю займатися тими справами, які взяв (взяла) із собою, розраховуючи на переливання з пустого у порожнє.

8. Скажімо, Ви маєте виступити з доповіддю. Чи надаєте Ви значення не лише змісту доповіді, а й її тривалості?

А. Надаю найсерйознішої уваги змісту доповіді. Думаю, що тривалість треба визначати приблизно. Якщо доповідь цікава, необхідно давати час, щоб її закінчити.

Б. Надаю однакову увагу змісту і тривалості доповіді, так само його варіантам, залежно від часу.

9. Чи намагаєтесь Ви використати майже кожен хвилину для виконання задуманого?

А. Намагаюсь, однак у мене не завжди виходить через особисті причини (знесилення, поганий настрій тощо).

Б. Не прагну до цього, оскільки вважаю, що не треба бути дріб'язковим щодо цього.

В. Навіщо прагнути, якщо час все одно не випередиш?

Г. Намагаюся, незважаючи ні на що.

10. Яку систему занотовування доручень, завдань і прохань Ви використовуєте?

А. Записую у своєму тижневику, що треба виконати і в який строк.

Б. Занотовую найважливіші доручення, прохання, завдання у своєму тижневику. “Дріб’язок” намагаюся запам'ятати. Якщо забуваю про “дріб’язок”, не вважаю це за недолік.

В. Намагаюся запам'ятати доручення, завдання і прохання, оскільки це тренує пам'ять. Однак маю зізнатися, що пам'ять часто підводить мене.

Г. Дотримуюся принципу “зворотної пам'яті”: нехай пам'ятає про доручення і завдання той, хто їх дає. Якщо доручення важливе, про нього не забудуть і викличуть мене для термінового виконання.

11. Чи точно Ви приходите на ділові зустрічі, збори, наради, засідання?

А. Приходжу раніше на 5 – 7 хв.

Б. Приходжу своєчасно, до початку зборів, засідань, нарад.

В. Як правило, запізнююсь.

Г. Завжди запізнююсь, хоча намагаюся прийти раніше або своєчасно.

Д. Якщо було б видано науково-популярний посібник “Як не запізнюватись”, я, мабуть, навчився б не запізнюватися.

12. Якого значення Ви надаєте своєчасності виконання завдань, доручень, прохань?

А. Вважаю, що своєчасне виконання – це один з важливих показників мого вміння працювати, тріумф організованості. Однак мені не вдається виконати щось своєчасно.

Б. Своєчасне виконання – це “звір”, який може “вкусити” саме в ту хвилину, коли завдання виконано. Краще трохи затягти виконання завдань.

В. Я вважаю за краще поменше міркувати про своєчасність, а виконати завдання і доручення в строк.

Г. Своєчасно виконати завдання чи доручення – це прямий шанс одержати нове. Ретельність завжди своєрідно карається.

13. Скажімо, Ви пообіцяли щось зробити або у чомусь допомогти іншій людині. Проте обставини змінилися так, що виконати обіцяне досить важко. Як Ви будете поводитися?

А. Повідомлю людині про зміну обставин і про неможливість виконати обіцяне.

Б. Подбаю сказати людині, що обставини змінилися і виконати обіцяне важко. Водночас повідомлю, що не треба втрачати надію на обіцяне.

В. Буду намагатися виконати обіцяне. Якщо виконаю – добре, не виконаю – теж не біда, оскільки я досить рідко не дотримувався своїх обіцянок.

Г. Нічого не буду обіцяти людині.

Д. Виконаю обіцяне, не дивлячись ні на що.

Оцінка результатів:

1. а – 4, б – 0, в – 6, г – 2;

2. а – 6, б – 0, в – 3, г – 0, д – 0;

3. а – 4, б – 6, в – 0, г – 0;

4. а – 0, б – 0, в – 0, г – 6;

5. а – 0, б – 6, в – 0, г – 0;
6. а – 2, б – 1, в – 0, г – 4;
7. а – 3, б – 0, в – 0, г – 6;
8. а – 2, б – 6;
9. а – 3, б – 0, в – 0, г – 6;
10. а – 6, б – 1, в – 1, г – 0;
11. а – 6, б – 6, в – 0, г – 0, д – 0;
12. а – 3, б – 0, в – 6, г – 0;
13. а – 2, б – 0, в – 0, г – 6, д – 6.

Від 72 до 78 балів. Ви організована людина. Єдине, що можна порадити: не зупиняйтеся на досягнутому рівні, розвивайте і надалі самоорганізацію. Не вважайте, що Ви досягли межі. Організація на відміну від природи дає найбільший ефект тому, хто вважає її ресурси невичерпними.

Від 63 до 71 бала. Ви вважаєте організацію невід'ємною частиною роботи. Це дає Вам незаперечну перевагу перед тими, хто закликає організацію “під зброю”, на випадок крайньої необхідності. Проте Вам слід уважніше придивитися до самоорганізації, покращити її.

Менше 63 балів. Ваш спосіб життя, Ваше оточення навчили Вас бути більш-менш організованим. Організованість то виявляється у Ваших діях, то зникає. Це ознака відсутності чіткої системи самоорганізації. Існують об'єктивні організаційні закони та принципи. Спробуйте проаналізувати свої дії, витрати часу, техніку роботи. Ви побачите те, що і не підозрювали. Щоб стати організованою людиною, треба подолати себе, мати волю та завзятість.